

Мариа ДОНЕВСКА

ГРУПНАТА СОЦИЈАЛНА РАБОТА ВО СПОРЕДБА СО ДРУГИТЕ ОБЛИЦИ НА ГРУПНА РАБОТА

Групната социјална работа претставува еден од трите класични методи на социјална работа. Значи таа, заедно со методот на работа со поединец и методот на дејствување во локална заедница, претставува методски compendium на секој социјален работник кој е добро подготвен за своите активности.

Историјата на постоењето на групната социјална работа како посебен метод е релативно долга. Официјално, нејзиниот почеток датира од 1905 година, со воведувањето на третмани со група туберкулозни пациенти од страна на бостонскиот интернист Ј.Х. Прат (J. H. Pratt). Вистинскиот развој на овој метод се случува во 60-те години на нашиот век. Постои мноштво литература за ГСР¹, сепак нејзината специфичност и посебност, особено кај психолозите и психијатрите, пред сè, во контекстот со групна психотерапија, (сфатена како специфична метода на делување врз лица со душевни нарушувања-психози) предизвикува различни прашања и коментари.

Иако според нас групниот социјален третман во еден својот дел може да се поистовети со групната психотерапија, сфатена во широка смисла, како терапевтски став во однос на лицата кои поради критична животна состојба, социјални болести или психички последици од хендикеп, бараат помош - сепак и тоа гледиште предизвикува определени дискусии. Поконкретно речено, разликата не им е на сите сосема јасна и поради тоа опишуваната состојба станува загрижувачка, особено кога врз корисниците на социјални третмани се применуваат техники погодни за лица со психози.

Од аспект на видот на дејството, освен терапевтски, разликуваме: групи за одмор и рекреација, работни групи и едукативни групи (Дервишбеговиќ, М, 1995: 271). Најчесто групниот облик на дејствување се применува на млади, преку организација на развојно-воспитни групи, чија цел е поттикнување на психичкиот развој. Главна содржина на активностите во овие групи е спортот, рекреацијата, музиката, забавата, работните акции и друго.

Малите **развојно-воспитни групи** се формираат на спонтан или формален начин. Формалните групи се оформуваат од страна на различни институции, додека спонтаните групи се формираат поради по-

¹ Во понатамошниот текст терминот групна социјална работа го означуваме со кратенката ГСР.

треба да се престојува со лица кои за единката се атрактивни или поради поголема можност да се успее во решавање на своите проблеми. Спонтаните (неформални) групи најчесто ги обединуваат заедничките задачи (студентски групи) или пријателство (деца). Некои автори, на пример Балес (Bales) сметаат дека времетраењето на групите и нивниот квалитет зависи токму од рамнотежата на двете активности: задачи и пријателство. (Beles според Konarzewski, K., 1982).

Работните групи, чија главна цел е постигнување на резултати во остварувањето на културни и материјални добра, се всушност стручни комисији, стручни тимови, одбори, додека **едукативните групи** се формираат за време на организирани облици на настава, семинари, конференции - чија цел е редовна дополнителна или перманентна едукација.

Сепак едукативните, работните и рекреативните групи и терапевската работа во психотерапевтските групи битно се разликува од групната социјална работа, која официјално, како метод во социјалната работа, беше прифатена во 1955 година (Петровиќ, Д., 1997:57)

Во потрага по научна логичност и укажувања на специфичностите и особеностите на групната социјална работа, во овој труд ќе се обидеме да ги презентираме основните карактеристики на тој вид третман.

1. ВЛИЈАНИЈА ВРЗ РАЗВОЈОТ НА ГРУПНАТА СОЦИЈАЛНА РАБОТА

Се поставува прашање зошто всушност и под влијание на кои фактори се појави потребата од воведување на групна социјална работа?

Прв од тие фактори е - *психоаналитичката концепција во психологијата*. Времето кога се развивала групната социјална работа, припаѓа на периодот кога истовремено доаѓа до голем развој на психоанализата и психоаналитичката психотерапија. Сепак, како што пишува Ѓ. Стакиќ, „влијанието од страна на психоанализата врз развојот на групната социјална работа било контроверзно и стимулативно - дестимулативно“ (Стакиќ, Ѓ., Миловановиќ, М., 1991: 158). Тоа се огледа во фактот дека, од една страна, психотерапевтскиот пристап се користеше врз случаи каде што беше неопходен, а еден голем број на психоаналитичари гледаа на групната терапија како на индивидуална терапија во група.

Големо влијание врз групната социјална работа имаат и *испражувањата во мала група*, особено од страна на J.Moreno, K. Levin, R. Lippitt, S. Asch. J. Морено прв го употребил терминот групна психоте-

рапија, а неговото име денес го поврзуваме со психодрамата и социометријата. Двета метода своите интересни инспирации ги црпат од искуството во групната работа на авторот.

Според оценка на Ѓ. Стакиќ, на самиот почеток врз групната социјална работа доминирало влијанието од страна на клиничката психологија и нејзината методологија. Потоа, како организатор на социјалните третмани се појавија институции одговорни за решавање на социјални проблеми - додека актуелно можеме да зборуваме за сопствениот идентитет на методата. (Стакиќ, Ѓ., 1990).

2. ОСНОВНИ РАЗЛИКИ СО ДРУГИТЕ ГРУПНИ ПРИСТАПИ

Како што веќе напоменавме, поради определени сличности со групната психотерапија, според едни, или со воспитно-образовната групна активност, според други, групната социјална работа претставува, нивни синоним.

Сметаме дека тој начин на толкување не е правилен. Според Г. Конопка - американски теоретичар од областа на социјалната работа, цел на ГСР е *подобрување на социјалното функционирање преку групни искуства и воедно решавање на свои лични и групни проблеми и проблеми на заедницата* (според Петровиќ, Д., 1997)

Групна социјална работа е метод кој му овозможува на поединецот самиот да си го зголеми и подобри своето социјално однесување. Токму групното искуство овозможува поединецот подобро да се справи со личните проблеми и проблемите во средината (Петровиќ, Д., Седмак, Т., 1997:64-64)

Иако групната социјална работа се обавува надвор од психијатриските установи, сепак таа има терапевтски ефект. Тоа е дел на процесот чија цел е социјализација, реинтеграција, помош - велат споменати автори на книгата *Методи групног социјалног рада*.

Социјалната групна работа - според Мерџори Марфи (Merxori Marfi), претставува метода која му помага на поединецот, преку групно искуство да ги развива личните потенцијали и да ги подобрува односите во социјалното функционирање.

ГСР се користи во различни установи и средини. Во психијатриската групна работа основната цел е помош и лечење, додека во ГСР битни се социјалните цели и давање предност на потребите на личноста.

Се разбира дека социјалниот работник може да учествува во третмани организирани во психијатриски установи, но неговата зада-

ча спрема пациентите, за разлика од психијатарот или клиничкиот психолог, е учење на сè она што го поврзува болниот со неговата културна, економска и социјална околина и средина.

Во сите наведени дефиниции се појавуваат поими кои поради интердисциплинарноста на теоријата на социјалната работа претставуваат термини нераскинливо поврзани со неа: **социјално однесување или функционирање и социјални проблеми**. Соодветно социјално однесување е всушност крајната цел на секој психосоцијален третман кој овозможува справување со личните животни проблеми. Социјалните проблеми претставуваат основна категорија во социјалната работа, бидејќи во поширока смисла, социјална работа е всушност надминување и санирање на социјалните проблеми на поединци, групи и пошироко.

Во развојната психологија, социјалното однесување означува воспоставување на контакти со други луѓе и влегување во интеракција со нив. Со тие активности настапува социјално поопштествување - значи созревање и здобивање со општествени компетенции. Со текот на времето, социјалните однесувања на единката се збогатуваат. Од простите форми, како што е насмевката кон другиот, преку несмелост, трема, до сложените форми какви што се толеранцијата, солидарноста и друго.

Во социјалната работа, особено во активностите на центрите за социјална работа се сретнуваме со ситуации каде што токму на планот на социјалното однесување треба да се преземат определени интервенции. Тој вид работа е пред сè примарен во специјализираните тимови за деца и младици и во тимовите за семејства.

Секогаш определено ниво на социјализација на единката е поврзано со присуство или отсуство на социјални проблеми во нејзината животна ситуација. Социјалните проблеми се разликуваат од останатите (политички, стопански, здравствени) поради нивниот близок однос со нормативниот и институционалниот систем во кој функционира единката. Тие се социјални бидејќи припаѓаат на човековите интеракции и вредносни содржини во кои се сместени човековите односи.

Познатиот американски теоретичар од област на ГСР - Ch. D. Garvin, сите групи во групната социјална работа ги дели на: *групи за социјализација* и *групи за ресоцијализација*. Притоа смета дека членовите во групите за ресоцијализација се карактеризираат со типични животни проблеми кои се случуваат во бракот, во родителството во преминот на животните доби (менување на училиште, оформување на семејство, одење во пензија). Во групите, под влијание на групниот

третман, може да настапи или развој на идентитетот на личноста или развој на способностите, потребни таа да се справи со определени проблеми.

Групите за ресоцијализација (во кои, според Гарвин, треба да настапи промена на определени навика), се делат на: групи каде што се зголемува социјалната контрола и групи за вистинска ресоцијализација (авторот ги нарекува групи за рехабилитација) каде што се вежба нов начин на однесување и справување со нештата. (Гарвин, Ч., 1981)

Гертруда Вилсон (Gertruda Wilson) смета дека групните третмани во групна социјална работа може да се поделат на третмани за време на кои се помага во развојот и третмани каде што настапува остварување на некоја цел (Петровиќ, Д., 1997:69)

Во фокусот на изнесените сознанија, групната психотерапија, понекогаш нарекувана аналитичка групна терапија, секогаш се однесува на луѓе со психички, најчесто емоционални нарушувања, додека групната социјална работа е наменета за ментално здрави луѓе кои повремено се нашле во ситуација од социјална потреба или подобро речено во ситуација на ризик.

Патем речено, најголем проблем со кој се соочуваат психијатрите е утврдувањето што е здраво, а што нарушено однесување, бидејќи постојат различни начини да се разбере човековото однесување, различни психолошки теории кои го интерпретираат неговото однесување, развој, личноста и формирањето на самите нарушувања.

Истиот проблем се јавува и во групната социјална работа каде што од мноштвото пристапи во решавање на проблемите, треба да се одбере (во конкретен подолготраен третман) една концепција, придружена со соодветни техники, за да се избегне еклектизам во делувањето. Тоа претставува многу сложена задача, особено кога ќе сфатиме дека, како што велат и психијатрите, група е всушност секогаш збир на индивидуи. Дури S.H. Foulkes, чија концепција за групната психотерапија се смета за во најмногу блиска до теоретските модели, вели дека во аналитичката групна терапија, во сите групни збиднувања и постапки најважна е сепак единката (Сек, X., 1993 : 399).

2.1. Разлика во пристапите и моделиите

Се разбира дека и во групната аналитичка терапија и во ГСР постојат различни пристапи и модели. Во првата разликуваме

- психоанализа во група
- психоанализа на групата

- психоанализа преку динамика на терапевтска група (Foulkes, Bion, Slavson и други - според Х. Сек, 1993: 395)

Во групната социјална работа, според Bierger, постојат третмани: во група, преку група, со помош на група и институционален - колективен третман.

Од гледна точка на потребното искуство во примената на групните третмани, класификацијата нема некое особено значење. Најчесто групната социјална работа означува третман преку група, бидејќи таа е простор каде што се одвива интеракција, настапува feedback, значи присутно е социјалното учење.

Од низа класификации кои се однесуваат на моделите на групната социјална работа, најпознатите се: функционален, санационен и реципрочен модел. Сепак, најчесто во практиката се применува динамички, сеопфатен модел.

Што се всушност модели? Согласно со дефиницијата, тие се оформени искажувања на определена теорија, збир на идеи кои се поврзани со определена теорија или произлегуваат од практиката. (Pytkowski, W., 1981)

Во функционалниот модел социјалниот работник се појавува како стручњак кој на поединците им развива свест и ги зголемува нивните инспирации сами да се одговорни за својата судбина, во однос на социјалните цели и функции. Во санациониот модел активноста на терапевтите е насочена кон лица со различни видови на недостатоци, дисфункции, многубројни проблеми со приспособувањето.

Во реципрочниот модел улогата на социјалниот работник е посредување помеѓу членовите кои ја сочинуваат групата, бидејќи таа, како што знаеме, претставува поле за социјално учење и менување. Членовите на групите треба да научат како се помага на другите и себеси.

Во динамичката, холистичка концепција на социјална работа (сеопфатен модел) се земаат предвид сите цели на групната социјална работа, бидејќи се смета дека на тоа поле не може да се делува посебно (пошироко за моделите, Стакиќ, Ѓ., 1991 стр: 173-180)

Воспитно-образовните групи претставуваат друг феномен за социјално делување иако во еден дел од нив може да се применува социјален третман. Според А. Камински, воспитно-образовните групи ги делиме на :

- *развојно-воспитни групи*, кои се формирани во такви институции како што се младински културни центри, едукативни институции, рекреативни младински организации. Групите го поддржуваат разво-

јот на единката која, повеќе или помалку, свесно се идентификува со целите и вредностите на групата.

- *ѓруи за ресоцијализација и рехабилитација* - се однесуваат за единки кои имаат психички или физички недостатоци. Целта на овие групи е превенција и куративна активност со цел да се подобри општественото функционирање.

- *психотерапевтски ѓруи* - кои реализираат цели на широко сфатена психотерапија, значи се однесуваат за општествено и психичко јакнење на лица кои имаат повремени проблеми, но кои сепак не влегуваат во сфера на психичките болести. (Kaminski, A., 1974 :221).

Од поделбата на Камински произлегува дека психотерапевските групи и групите за ресоцијализација, кои се всушност групи за социјална работа, можат да функционираат во сите јавни, државни институции и организации, а исто така и во невладиниот сектор.

Потребата од групен пристап во решавањето на многубројните проблеми на учениците, нивните родители и наставници ја потенцира З. Груден (1994) која го воведува поимот психотерапевтска педагогија.

Од досегашните искуства констатираме дека најчесто ГСР се применува кај:

- деца и младинци со проблеми во психофизичкиот развој;
- деца и млади со проблеми во однесувањето;
- деца и млади, членови на семејства со нарушени семејни односи;
- деца без родители и родителска грижа;
- стари, инвалидизирани лица и лица неспособни за работа (Стакиќ, Ѓ., 1990).

2.3. Фактори кои влијаат врз ѓруината терапија

Тоа што најмногу ги разликува третманите во групната социјална терапија, од активностите во воспитно-образовната групна работа и психотерапијата во аналитичките групи се самите настани за време на третманите. Постојат различни гледишта во тој однос (спореди: Saloshin, H., Krotchvil, S, Lang, B. и други). Некои автори активностите ги нарекуваат фактори кои делуваат во групна терапија, други сметат дека тие се всушност активности иницирани од страна на самиот терапевт. Според нас, еден дел од нив е инициран од терапевтот, а сепак голем дел потекнува и од самите членови на групата. Од низа предлози како најзначајни можеме да ги посочиме:

- воспоставување на контакт, емоционална поддршка, помагање на други, самореализација, конфронтација (feedback), увид, вежба-

ње на ново однесување, добивање на нови информации и општествени способности, интервенција, интерпретација, комуникација, катарза, прифаќање на нови информации, ограничување на определено однесување, насочување, ублажување и друго.

Се разбира дека сите тие фактори се на некој начин присутни и во активностите на воспитно-развојната група, сепак, за разлика од нив во посочените групи фактори ги придружуваат другите активности, а самата содржина на групните третмани е поинаква, како што е: спорт, рекреација, музика, литература, работни акции и друго.

Во аналитичките групи исто така сите тие фактори се битни, но поради определена болест на членовите на групите, психијатарот или клиничкиот психолог за време на терапијата прави интерпретација на слободните асоцијации и несвесниот материјал - како составен дел на личноста на пациентите (Петровиќ, Д., 1997; 64), применувајќи својствени психијатриски техники.

Во ГСР сите фактори се всушност начини за постигнување на основните цели на групната терапија.

Успех во групната социјална работа, што бара посебна темелна елаборација, се постигнува преку почитување на низа принципи во однос на терапевтот, котерапевтот и самите членови на групата. Групните третмани зависат од условите во кои се спроведуваат, од стручноста и компетентноста на терапевтот и низа други фактори. Особено битен чинител, според нашето искуство, е познавањето и примената на техниките за време на социјалните третмани, како што се техниките на воспоставување на контакт, арт-техниките, техниките на засилување на асертивноста, конструктивниот спор, дискусијата, техниките на играње на улоги и други.

ЛИТЕРАТУРА

1. Дервишбеговиќ, М., (1995), „Социјални рад“ Графика, Сарајево.
2. Garvin, Ch. D., (1981) „Contemporary group work“, Prentice-Hall.Inc. Englewood Cliffs.
3. Gruden, Z., (1994) „Psihoterapijska pedagogija“, Medicinska Naklada, Zagreb.
4. Krotchvil, S., (1978) „Psychoterapia“, PWN, Warszawa.
5. Konarzewski, K., (1982) „Podstawy teorii oddzialywan wychowawczych“, PWN, Warszawa.
6. Rytkowski, W., (1981), „Organizacja badan i ocena prac naukowych“, PWN, Warszawa.
7. Петровиќ, Д., Седмак, Т., (1997) „Методе групној социјалној рада“, Линеа, Београд
8. Lang, B., (1982) „Psihoterapija i terapijska zajednica alkoholicara“, Jumena, Zagreb.
9. Stakić, D., (1990) „Primena klinicke psihologije u socijalnom radu“ Berger J., Biro M., Hrnjica S., *Klinička psihologija*, Naučna knjiga, Beograd.
10. Стакиќ, Ѓ., Миловановиќ, М., (1991), *Методе социјалној рада*, Стручна књига, Београд.
11. Sek, H., (1993), *Spoleczna psychologia kliniczna*, PWN, Warszawa.

Клучни зборови: групна социјална работа, развојно-воспитни групи, образовни групи, групна психотерапија, аналитичка групна терапија.

SUMMARY

Maria DONEVSKA

GROUP SOCIAL WORK IN COMPARISON WITH THE OTHER FORMS OF GROUP WORK

Key words: group social work, social behavior, social and personal problems, types, models and factors, the work in the groups, educative groups, and developmental-educational groups and the groups for psychotherapy.

The key terms in this abstract are oscillating around the central notion: group social work, organized with the aim to intervene in social behavior of the individuals in order to overcome their social and personal problems.

In this abstract we are analyzing the way that the types, models and factors of group social work are different from the work in the groups, educative groups, and developmental-educational groups and the groups for psychotherapy (analytically).